

УДК 65. 015. 025

О.М. СИНІГОВЕЦЬ, к.е.н., доц., НТУ «ХП», Харків

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто удосконалення оцінки ефективності діяльності підприємства. Визначено сутність та використання сучасних концепцій оцінки ефективності. Розглянуто підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства.

The article elaborates on the improvement of the enterprises activity effectiveness evaluation. The notion of the effectiveness evaluation and its usage are determined. The approaches to the enterprises activity effectiveness evaluation are considered.

Ключові слова: Ефективність, вимірювання досягнень, система збалансованих показників, управління на основі вартості, грошові потоки, прибуток, рентабельність, чиста поточна вартість, індекс доходності, внутрішня норма доходності, дисконтований термін окупності.

Вступ Ефективність діяльності підприємства визначають різні фактори. В межах теорії ефективності існує проблема відсутності єдиного підходу оцінки ефективності діяльності підприємств. Оцінка ефективності повинна враховувати різні аспекти діяльності підприємства і охоплювати показники як поточної так і динамічної оцінки. Визначаються сучасні концепції оцінки ефективності та особливості їх використання на рівні підприємств. Ще існує для підприємств проблема впровадження нових підходів оцінки ефективності діяльності.

Проблемам формування ефективної системи управління підприємством та удосконалення оцінки ефективності діяльності підприємств присвячені різні дослідження. Оцінка ефективності підприємств може здійснюватися на основі традиційних показників і узагальнюючих показників таких, як прибуток, рентабельність. Оцінювання ефективності пропонується здійснювати на основі нових концепцій таких, як система збалансованих показників, концепція вартості бізнесу, концепція грошових потоків. Впровадження цих концепцій на підприємствах ще є проблематичним з точки зору інформаційної забезпеченості та відсутності єдності у підходах оцінки.

Таким чином, значна частина проблем оцінювання ефективності діяльності підприємства потребує детального вивчення з точки зору забезпечення врахування тенденцій розвитку, ролі різних напрямків діяльності, досягнення різних цілей. Слід зауважити про невизначеність пріоритетів оцінювання

ефективності підприємства та відсутність єдиного підходу до оцінки ефективності діяльності підприємств.

Постановка задачі Визначити особливості оцінки ефективності діяльності підприємства в сучасних умовах, розкрити сутність основних сучасних концепцій оцінювання ефективності та удосконалення оцінки ефективності діяльності підприємства.

Методологія Для досягнення поставленої цілі оцінку ефективності діяльності підприємства слід розглядати комплексно, використовувати комплексний і системний підхід, методи аналізу і узагальнення.

Результати дослідження Підвищення ефективності використання потенціалу організацій реалізується на основі якісних управлінських рішень, впровадження сучасних методів управління інноваційними процесами, пошуку інноваційних рішень. Критерії оцінки ефективності інтелектуального капіталу, вкладу досліджень і розробок, інновацій є принципово відмінними від стратегій підприємств, що вимагає удосконалення системи визначення ефективності. Визначення ефективності є основою загальної оцінки бізнес-процесів, оцінки конкурентоспроможності підприємств, формування мотивованої поведінки.

Економічна ефективність визначається як відношення результатів до витрат, що характеризує використання ресурсів. Оцінка ефективності може визначатися ефективністю бізнесу в цілому, економічним обґрунтуванням інноваційних та інвестиційних заходів. Крім того, використовуються показники ефективності використання ресурсів підприємства такі, як узагальнюючі показники (рентабельність виробництва, витрати на 1 грн. товарної продукції та інш.), ефективності використання праці (темп росту продуктивності праці, трудомісткість одиниці продукції та інш.), ефективності використання основних фондів (фондовіддача, рентабельність основних засобів та інш.), ефективності використання фінансових коштів (оборотність обігових коштів та інш.).

Узагальнюючим показником ефективності діяльності підприємства визнається рентабельність. Аналіз рентабельності підприємства проводиться за допомогою:

показників рентабельності, з використанням витратного підходу (рентабельність продукції, рентабельність операційної діяльності та інш.);

показників, що характеризують прибутковість продажу (чиста рентабельність продажу та інш.);

показників ефективності використання ресурсів, або ресурсний підхід (рентабельність власного капіталу, рентабельність активів)

Для оцінки ефективності діяльності підприємства використовуються показники рентабельність активів, рентабельність капіталу, рентабельність власного капіталу, рентабельність продажу, рентабельність стратегічних інвестицій, рентабельність акцій. Однак ці показники характеризують поточний стан підприємства.

Оцінка ефективності діяльності підприємства повинна здійснюватися за фінансовими і нефінансовими показниками, враховувати всі аспекти діяльності підприємства.

При розгляді ефективності діяльності підприємства все частіше крім економічної, соціальної ефективності розглядається інституціональна ефективність підприємства.

Оцінка ефективності діяльності підприємства на основі реалізації принципів комплексного і системного підходу удосконалюється на основі :

покращення фінансових вимірників;

управління на основі вартості підприємства;

створення комплексних систем вимірювання результатів за напрямками діяльності;

використання з інвестиційного аналізу показників ефективності, що засновані на визначенні грошового потоку (чиста поточна вартість, індекс доходності, внутрішня норма доходності та інш.)

Для ефективного управління підприємством впроваджується оцінка його вартості, як та що може бути гнучкою до змін та відбивати зміни у вартості підприємства. Основним критерієм ефективного управління підприємством визначається його ринкова вартість. Вартісний підхід розглядається як альтернативний управлінню підприємством на основі абсолютних (прибуток) і відносних (рентабельність) показників. Показник ринкової вартості підприємства є комплексною оцінкою ефективності його діяльності. Традиційні показники ефективності роботи підприємства, як обсяг продажу, прибуток, собівартість, ліквідність, фінансова стійкість оборотність активів є характеристиками окремих економічних аспектів діяльності підприємства, вартість є узагальнюючим показником. Традиційно використовують витратний, ринковий і доходний підходи до оцінки вартості бізнесу, методи оцінки вартості можуть базуватись на грошових потоках, на приведених вартостях, на доданих вартостях, на суміщенні доходів та активів з використанням приведених вартостей.

Згідно такого управління прибуток не є основною метою діяльності підприємства. Прибуток може формуватися за різними напрямками, а основним

вимірювальним показником повинна бути стратегічно максимізована вартість підприємства у довгостроковому періоді. Управління на основі вартості націлює не на поточну прибутковість підприємства, а на формування прибутків майбутніх періодів з метою збільшення його ринкової вартості. Принципами оцінки є корисність, заміщення, очікування, найкращого і найбільш ефективного використання й інш. Вони становлять основу управління вартістю підприємства шляхом впливу на фактори, що її визначають.

На основі показників, що визначають зміну вартості підприємства приймаються як стратегічні, так і оперативні рішення.

Концепція вартості дозволяє покращити фінансовий стан підприємства, його імідж; реалізувати інноваційні проекти, що збільшують ринкову вартість підприємства; визначити фактори, що впливають на вартість підприємства та їх дію; визначити оптимальний план реструктуризації; проводити моніторинг змін ринкової вартості підприємства.

Створення комплексних систем вимірювання результатів за напрямками діяльності підприємства реалізується по різному. Оцінка може здійснюватися на основі системи збалансованих показників, панелі управління, карти збалансованих показників визначення успіху (призма ефективності).

Система збалансованих показників – це концепція стратегічного управління підприємством на основі виміру й оцінки основних показників, що враховують всі аспекти діяльності. Система збалансованих показників забезпечує підвищення ролі стратегічного управління та реалізації стратегії на основі забезпечення моніторингу та зворотного зв'язку. Суть методики у створенні на підприємстві системи показників, що включають фінансові і не фінансові коефіцієнти, що систематизовані відповідно до стратегії. Стратегічний розвиток підприємства розглядається по напрямкам: фінанси, взаємини з клієнтами, внутрішні процеси, розвиток персоналу та інфраструктури, інновації. Система збалансованих показників є системою взаємозалежних параметрів досягнення стратегічних цілей підприємства. Після визначення стратегії і стратегічних завдань формулюються цілі напрямків, встановлюються критерії оцінки виконання, цільові значення показників (оборотності, ліквідності, рентабельності, ресурсоемності, ресурсовіддачі тощо). Причинно-наслідкові зв'язки рішень з фінансовими результатами не орієнтують підприємства на короткострокові фінансові показники. До переваг такої системи відносять реалізацію комплексного підходу; реалізацію ієрархічної будови цілей, умов, факторів, процесів, результатів; збалансованість показників; універсальність для організаційних структур управління; упорядкованість вибору показників та

використання результатів. Але ж концепція не передбачає єдиного результиуючого показника ефективності.

На відміну до такого підходу панель управління не обмежує визначення цілей і показників управління, вони визначаються організацією самостійно. Цільові показники ефективності визначаються на основі бачення стратегії, а функціональні формують цільові.

Карта збалансованих показників визначення успіху (призма ефективності) ґрунтується на визначенні факторів ефективності підприємства та об'єднує такі складові, як задоволення потреб сторін, що взаємодіють, вклад сторін, що взаємодіють, стратегії, процеси, можливості.

Грошові потоки представляють собою фінансовий підсумок діяльності підприємства. Для оперативного і стратегічного управління підприємством використовується категорія грошового потоку. На оперативному рівні для збалансування надходжень і витрат грошових коштів та їх синхронізації, на стратегічному рівні для визначення рівня ефективності діяльності підприємства. Концепція грошових потоків передбачає вирішення питань: ідентифікації складу і тривалості грошового потоку; визначення факторів, що впливають; визначення коефіцієнту дисконтування; оцінки ризику. Грошовий потік спрощено може розглядатися як сума чистого прибутку і амортизації. На основі грошового потоку розраховуються показники ефективності: чиста поточна вартість; індекс доходності; внутрішня норма доходності; дисконтований термін окупності. Для оцінки підприємства найбільш прийнятним є чиста поточна вартість та індекс доходності

Визначення можливостей підвищення ефективності діяльності підприємства порівняно з конкурентами та визначення критичних ресурсів створення конкурентоспроможності підприємства визначається метою оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств. Конкурентоспроможність підприємства є динамічною характеристикою, яка змінюється в часі. Конкурентоспроможність може мати поточний характер і може бути оцінена для конкретної ситуації. До основних характеристик діяльності підприємства відносять зростання обсягів реалізації продукції, економія на умовно-постійних витратах, зростання виручки та зростання обсягів прибутку на одиницю продукції. Конкурентоспроможність може мати динамічний характер і може оцінюватися з урахуванням змін чинників. Основні результати діяльності підприємства визначаються зростанням грошового потоку, вивільненням додаткових коштів для розвитку підприємства і зростанням чистого прибутку. Оцінку з урахуванням динаміки показників слід вважати більш достовірною.

Оцінка конкурентоспроможності підприємства, як оцінка ефективності його діяльності, може здійснюватися на основі інтегрального коефіцієнту по фінансовим і техніко-економічним показникам або шляхом аналізу прибутку, грошових потоків і вартості бізнесу. Суттєвою проблемою визначення інтегрального коефіцієнту є вибір необхідних показників та присвоєння їм коефіцієнтів вагомості. Перевагою другого підходу є те, що результатом оцінки є не коефіцієнти, а конкретні економічні показники

Висновки Оцінка ефективності повинна мати як вартісну оцінку так і результати виміру досягнень за напрямками діяльності. Загальну оцінку ефективності діяльності підприємства слід здійснювати з використанням традиційних і нових показників оцінки. Оцінка грошових потоків є універсальним інструментом оцінки, оцінка вартості є більш комплексною ніж просто оцінка ефективності. Оцінку підприємства слід реалізовувати на основі оцінки ефективності діяльності у поточному періоді на основі фінансових показників та на основі оцінки ефективності діяльності за життєвий цикл (за розрахунковий період). Показниками статичної оцінки є чистий прибуток, рентабельність, приріст чистого прибутку, рентабельності. Показниками динамічної оцінки є тренд чистого прибутку, чиста поточна вартість, індекс прибутковості, приріст чистої поточної вартості, індексу доходності.

Список літератури: 1. *Валдайцев С.В.* Оценка бизнеса и управление стоимостью предприятия: Учеб. Пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 720 с. 2. *Есинов В., Маховикова Г, Терехова В.* Оценка бизнеса. – СПб: Питер, 2001. – 416 с. 3. *Каплан Роберт С., Нортон Дейвид П.* Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в материальные ресурсы/ Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2005. – 512 с. 4. *Ковалев Г.Д.* Основы инновационного менеджмента: Учебник для вузов/ Под ред. проф. В.А. Швандара – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 208 с. 5. *Ольве, Нильс-Горан, Рой, Жан, Веттер, Магнус* Оценка эффективности деятельности компании. Практическое руководство по использованию сбалансированной системы показателей: Пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2003. – 304 с.

Подано до редакції 08.09.2010